

ВІДГУК

офіційного рецензента, кандидата мистецтвознавства,
доцента кафедри хореографії та музичного мистецтва Сумського
державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
Єрьоменка Андрія Юрійовича
на дисертаційне дослідження Мінгальова Павла В'ячеславовича
на тему:

**«Цикли фортепіанних мініатюр в українській музиці початку ХХ
століття у контексті тенденцій європейського модернізму»**
представленого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»

Опрацювання матеріалів дисертаційного дослідження Мінгальова Павла В'ячеславовича на тему: «Цикли фортепіанних мініатюр в українській музиці початку ХХ століття у контексті тенденцій європейського модернізму» дозволяє сформулювати певні висновки щодо актуальності, наукової новизни, апробації, практичного значення здобутих результатів дослідження, яке винесене на захист.

Актуальність теми дисертаційної роботи та зв'язок з науковими програмами.

Наприкінці XIX у першій третині ХХ ст. українське музичне мистецтво набуло нових ознак збагачення засобів виразності, розширення системи жанрів, вільного володіння новітніми засобами музичної мови. Прагнення відповідати визвольним ідеям свого народу ось основний чинник, що зумовив особливості творчої манери більшості композиторів того часу. М.Лисенко, В.Барвінський, В. Ребіков, Ф. Якименко, М. Рославець, В.Косенко, Л.Ревуцький, Б.Лятошинський та інші композитори плідно працювали в різних жанрах, зокрема і жанрі фортепіанної мініатюри, що відповідав неоромантичному, імпресіоністичному характеру української музики з притаманними їй чуттєвістю та образністю.

Жанр мініатюри є невід'ємною складовою естетики романтизму та пізнього романтизму (Ф.Шуберт, Ф.Мендельсон, Р.Шуман, Ф.Шопен, О.Скрябін, С.Рахманінов). В українській музичній традиції XIX ст. елементи

жанрової мініатюри розвивалися переважно у фортепіанній, хоровій та вокальній творчості.

Дослідження мініатюри здійснювалося у наукових пошуках Н.Рябухи, О.Мартиненка, Р.Стельмащука, Б.Деменка.

Водночас доводиться констатувати, що у вітчизняному мистецтвознавстві все ще не здійснено комплексного аналітичного дослідження фортепіанної мініатюри в епоху зміни пізньоромантичного стилю на модерністичний, що й обумовило вибір теми дисертаційної роботи: «Цикли фортепіанних мініатюр в українській музиці початку ХХ століття у контексті тенденцій європейського модернізму».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна.

У дисертаційному дослідженні обґрунтовані та детально викладені основні положення роботи. Використані методи дослідження сприяють досягненню поставлених у роботі завдань. Зокрема, історично-культурологічний метод використовується для виявлення загальних стилевих закономірностей естетико-світоглядного та соціокультурного рівнів; діалектичний метод сприяє виявленню стилевих складових творчості українських композиторів початку ХХ століття; компаративний метод використовується для порівняння стилістики творів українських композиторів із загальними тенденціями європейського музичного мистецтва; метод жанрово-стильового аналізу використовується для виявлення найголовніших композиторських знахідок, що сприяли модернізації музичної мови того часу.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертації. Теоретична цінність.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше в українському мистецтвознавстві розглянуто нові музикознавчо-теоретичні підходи до вивчення циклів фортепіанних мініатюр в українському музичному доробку початку ХХ століття; вперше у науковий обіг введено

зnanня про великий корпус творів циклів фортепіанних мініатюр; крізь призму мініатюри проаналізовано змістовні та жанровостильові особливості, характерні фортепіанній музиці зазначеного періоду; виявлено нові тенденції щодо синтезу мистецтв та взаємозв'язку новітніх стилевих зрушень в українському та європейському музичному просторі.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання основних положень дисертаційного дослідження в навчальних курсах вищої професійної музичної освіти («Історія фортепіанного виконавства», «Виконавська інтерпретація», «Аналіз музичних творів» та ін.). Запропонована методика вивчення музичних творів, як і основні узагальнюючі висновки можуть сприяти розробці та вдосконаленню методології музичної критики, а також стимулювати подальші дослідження проблем розвитку історичних та сучасних національних композиторських шкіл.

Дисертаційне дослідження представлене у вигляді кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису. Складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. В анотації та у вступній частині висвітлено основні положення роботи; три розділи є самостійними, проте в цілому складають завершену гармонійну композицію, та дають змогу детально заглибитися у дослідження; джерельна база є достатньо великою, репрезентативною, доцільною до вибору хронологічного періоду та складається із 198 найменувань.

Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень.

За темою дисертації опубліковано 5 публікацій, з яких 3 статті – у спеціалізованих фахових виданнях, рекомендованих та затверджених МОН України; 2 статті – аprobacійного характеру. Матеріали дослідження апробовані на 6 міжнародних науково-практичних конференціях.

Перший розділ «Фортепіанна мініатюра як найпрогресивніший жанр у творчості українських композиторів кінця XIX – початку ХХ століття» висвітлює фортепіанне мистецтво України кінця XIX – початку

ХХ століття як, безумовно унікальний зразок багатогранності, багатоваріантності та синтезу традицій. Завдяки цьому воно отримало потужний імпульс, який зробив його повноправною складовою світової професійної музичної культури. Водночас нестандартність українського фортепіанного мистецтва певним чином ускладнює його вивчення, й особливо - вироблення об'єктивної оцінки сукупності всіх явищ, які становили основу його самобутності та виразності. Початок ХХ століття – це період інтенсивних змін у світовому мистецтві. Він ознаменувався численними соціальними та культурними змінами, які визначили інтенсифікацію розвитку літератури, живопису, архітектури та музики. Варіативна, вільна структура мініатюри дозволяє у великому діапазоні змінювати основні контури твору, наприклад, його розмір та форму. Цикл фортепіанних мініатюр завдяки своїй універсальності та зручності стає одним із найважливіших жанрів музичного мистецтва в Європі та Україні початку ХХ століття. Більшість композиторів того періоду так чи інакше зверталися до нього у своїй творчості, а для багатьох художників він став основним втіленням творчої фантазії та філософських ідей.

Другий розділ дослідження «Українська фортепіанна спадщина у фокусі новітніх тенденцій європейської музичної культури» є аналітичним, еволюція жанру фортепіанної мініатюри початку ХХ ст. в Україні відбувалась під впливом розвитку західноєвропейської музичної культури. У цьому аспекті відбувається піднесення професіоналізму в усіх сферах виконавсько-композиторської діяльності (відкриття консерваторій, активізація виконавства в периферійних містах, досягнення вершин академізму у творах Л. Ревуцького, В. Косенка, В. Ребікова та ін.) Фортепіанна мініатюра на вітчизняному ґрунті набула поширення наприкінці XIX ст., з розвитком професійної музичної освіти й утвердженням естетичних канонів романтизму. Загальні тенденції європейського модернізму вплинули на розширення традиційної образної тематичної та жанрової сфери, значно збагатили виразові засоби.

Основними чинниками жанрово-стильової трансформації і професіоналізації української фортепіанної мініатюри стали, зокрема: 1) зміна простого ладово-гармонічного варіювання народних мотивів фактурною, ладотональною, формотворчою, образно-тематичною ускладненою розробкою; 2) варіювання і збагачення мелодики почало ґрунтуватися на поліфонізації одного мотиву, його багатому альтеруванні, хроматизації, активній стилізації „під фольклор”; 3) з боку супроводу й загальнофактурних компонентів активне використання прийомів зіставлення акордів неспоріднених тональностей, чергування змінних ладів, складних та змінних розмірів, темпів тощо; 4) поєднання різних форм розвитку наскрізних, варіаційних, сюїтних тощо, відкрита й прихована програмність.

Третій розділ «Фортепіанний цикл як сенсоторчий вираз індивідуальності митця». Фортепіанне мистецтво в Україні другої половини XIX – початку ХХ століття розвивалося в епоху зміни пізньоромантичного стилю на модерністичний, на перетині різноманітних стилізових тенденцій, які беруть початок від народних принципів вітчизняного піснетворення та інструментального музикування, але із врахуванням кращих традицій західноєвропейської музики. Це позначилось на інтенсивному культивуванні давніших жанрів камерно-інструментального музикування (інструментальні обробки народних пісень, думки, шумки, варіації), а також утворенні нових жанрів, привнесених добою романтизму (вальс, мазурка, ноктурн, баркарола, фантазія, балада, програмна сюїта тощо). Українська фортепіанна мініатюра початку ХХ ст. підкреслена стилістичним розмежуванням фольклорно-жанровим та неонапрямками. Проте найяскравішою і до певної міри притаманною всім цим напрямкам рисою стало розширення образної сфери шляхом використання незвичної образності та синтезування прийомів національної стилістики з західноєвропейськими новаціями.

У дисертаційному дослідженні на с. 178 Ви, Павло В'ячеславович зазначаєте, що основним етапним досягненням М. Рославця була його нова

«Система організації музики» та бажання створити певну естетичну та композиторську парадигму, яка зможе стати основою нового мистецтва ХХ століття, питання: «У чому полягає нова Система організації музики М. А. Рославця?»

Загальний висновок щодо відповідності роботи встановленим вимогам.

Дисертація Мінгальова П. В. «Цикли фортепіанних мініатюр в українській музиці початку ХХ століття у контексті тенденцій європейського модернізму» є грунтовним дослідженням і суттєво доповнює науковий доробок українських музикознавців у цій галузі. Завдання, які поставлені у роботі виконані, а мета дослідження – досягнута. Матеріали публікацій охоплюють коло наукових проблем, які висвітлені у дисертації. Результати наукового дослідження мають інноваційний характер. Робота за структурою відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України щодо написання дисертацій, а її автор Мінгальов Павло В'ячеславович заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри хореографії та
музичного мистецтва
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка

Єрьоменко А. Ю.